

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**TAARIFA YA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA
TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA KWA KIPINDI CHA
KUANZIA FEBRUARI, 2023 HADI JANUARI, 2024**

**IDARA YA KAMATI ZA BUNGE,
S.L.P 941,
DODOMA.**

FEBRUARI, 2024

YALIYOMO

SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 UTANGULIZI.....	1
1.1 Muundo wa Taarifa	1
1.2 Njia iliyotumika kuteleleza Majukumu ya Kamati	2
1.3 Madhumuni ya Taarifa	3
1.4 Msingi wa Shughuli za Kamati.....	3
SEHEMU YA PILI	5
2.0 SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA UCHAMBUZI WA.....	5
YALIYOBAINIKA.....	5
2.1 Kufanya ziara za ukaguzi wa utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo	6
2.2 Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara na taasisi zilizo chini yake (Fungu 56) .	12
2.2.1 Makao Makuu ya Wizara.....	12
2.2.2 Tume ya Utumishi wa Walimu (Fungu 02)	13
2.2.3 Sekretarieti za Mikoa (Mafungu 26 ya Sekretarieti za Mikoa) ..	15
2.3 Taarifa za Utendaji za Wizara na Taasisi inazosisimamia	17
2.3.1 Taarifa ya Utendaji ya Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (Makao Makuu ya Wizara)	18
2.3.2 Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yaliyotokana na Taarifa ya Mwaka ya iliyokuwa Kamati ya USEMI iliyowasilishwa Bungeni Februari, 2023.....	47
2.4 Kushiriki katika Semina	48
SEHEMU YA TATU	50
3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO	50
3.1 Maoni ya Jumla	50
3.2 Mapendekezo	52
3.2.1 Wakala wa barabara Vijijini na Mijini (TARURA)	52
3.2.2 Eneo la Utawala	54
3.2.3 Sekta ya Elimu	55
3.2.4 Sekta ya Afya.....	56
3.2.5 Lishe na Michezo	57
SEHEMU YA NNE	59
4.0 HITIMISHO.....	59

**TAARIFA YA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA
TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA KWA KIPINDI CHA
KUANZIA FEBRUARI, 2023 HADI JANUARI, 2024**

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 136(15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023 naomba kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu, Taarifa ya Mwaka ya Shughuli za Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, kwa kipindi cha kuanzia Februari, 2023 hadi Januari, 2024.

1.1 Muundo wa Taarifa

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 142 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023, Taarifa hii imegawanyika katika maeneo makuu yafuatayo: -

- i) **Sehemu ya Kwanza**, inatoa maelezo ya jumla ikiwemo msingi wa shughuli za Kamati, mbinu na njia zilizotumika pamoja na orodha ya shughuli zilizotekelezwa kwa kipindi cha mwaka mmoja;

- ii) **Sehemu ya Pili**, ambayo inafafanua shughuli zilizotekelezwa na uchambuzi wa yaliyojitokeza wakati wa utekelezaji ikiwa ni pamoja na mafanikio na changamoto zilizojitokeza;
- iii) **Sehemu ya Tatu**, inatoa maoni ya jumla na mapendekezo ili kuliwezesha Bunge kufanya maamuzi; na
- iv) **Sehemu ya Nne**, ni Hitimisho na kutoa hoja kwa ajili ya Bunge kuweza kujadili na kufanya maamuzi.

1.2 Njia iliyotumika kuteleleza Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, katika kuteleleza majukumu yake, kama ilivyo takwa la Kanuni ya 142(a) ya Kanuni za kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023, Kamati ilitumia njia kuu tatu kama ifuatavyo: -

- i) Kutembelea na kukagua miradi ya maendeleo iliyo chini ya Wizara pamoja na Taasisi inazosisimamia;
- ii) Kusoma na kuchambua taarifa za utekelezaji wa majukumu zilizowasilishwa na Wizara na Taasisi zake; na
- iii) Kuandaa na kutoa maoni na ushauri kuhusu yatokanayo na taarifa za Wizara na Taasisi inazosisimamia.

1.3 Madhumuni ya Taarifa

Mheshimiwa Spika, kama inavyoelekezwa katika Kanuni ya 136(15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023, Madhumuni ya Taarifa hii ni kubainisha mambo yanayohusu uendeshaaji wa shughuli za Wizara na Taasisi inazosisimamia kwa kipindi cha Februari, 2023 hadi Januari, 2024. Lengo ni kuonesha mambo yanayohitaji kuboreshwa ili Bunge liyajadili kwa kuzingatia majukumu yake kwa mujibu wa Ibara ya 63(2) ya Katiba¹¹.

1.4 Msingi wa Shughuli za Kamati

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Ibara ya 63(2) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Bunge kwa niaba ya wananchi, lina jukumu kubwa la kuisimamia na kuishauri Serikali. Aidha, Ibara ya 96(1) ya Katiba inaweka utaratibu na msingi wa uwepo wa Kamati za Bunge na utekelezaji wa majukumu ya Kamati ili kuliwezesha Bunge kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi. Aidha, Kanuni ya 137 kwa pamoja na Nyongeza ya Nane zinaweka msingi wa utekelezaji wa shughuli za Kamati za Kudumu za Bunge.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Nyongeza ya Nane 5(4) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Tawala za Mikoa na Serikali

¹¹ 63_ (2) Sehemu ya pili ya Bunge itakuwa ndicho chombo kikuu cha Jamhuri ya Muungano ambacho kitakuwa na madaraka, kwa niaba ya wananchi, kuisimamia na kuishauri Serikali ya Jamhuri ya Muungano na vyombo vyake vyote katika utekelezaji wa majukumu yake kwa mujibu wa Katiba hii.

za Mitaa imepewa jukumu la kusimamia shughuli za Wizara ya Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (TAMISEMI) pamoja na taasisi zake.

Aidha, Nyongeza ya Nane, 7(1) (a-d) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023, imeainisha majukumu ya Kamati za Kudumu za Bunge ikiwemo Kamati ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kuwa ni pamoja na: -

- a) Kushughulikia Bajeti ya Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa;
- b) Kushughulikia Miswada ya Sheria na Maazimio na Mikataba inayopendekezwa, kuridhiwa na Bunge iliyo chini ya Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa;
- c) Kushughulikia Taarifa za Utendaji za kila Mwaka za Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa pamoja na Taasisi zilizo chini yake; na
- d) Kufuatilia utekelezaji wa majukumu ya Wizara, Taasisi na Idara zilizo chini ya Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa.

SEHEMU YA PILI

2.0 SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA UCHAMBUZI WA YALIYOBAINIKA

Mheshimiwa Spika, katika Kipindi cha Mwaka 2023/2024, Kamati ilipata wasaa wa kutekeleza majukumu yake mbalimbali ambayo imepewa kwa mujibu wa Kanuni ya 137 na Nyongeza ya Nane, Kanuni ya 7 (1) (a-d) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023. Shughuli ambazo Kamati imezitekeleza ni pamoja na: -

- a) Kufanya ziara za ukaguzi wa miradi ya maendeleo iliyotengewa fedha kwa mwaka wa Fedha 2023/2024;
- b) Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 na mwelekeo wa bajeti kwa mwaka wa Fedha 2023/2024;
- c) Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa za utendaji wa Wizara na Taasisi inazosisimamia;
- d) Kupokea na kujadili Taarifa ya utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yaliyotokana na Taarifa ya Mwaka ya Kamati ya USEMI iliyowasilishwa Bungeni Februari, 2023; na
- e) Kushiriki Semina za mafunzo.

2.1 Kufanya ziara za ukaguzi wa utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, Kwa kuzingatia matakwa ya Kanuni ya 117 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari 2023, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa ilipata wasaa wa kupokea na kujadili taarifa mbalimbali za miradi ya maendeleo inayotekelezwa na Wizara na Taasisi inazosisimamia. Aidha, Kamati ilifanikiwa kufanya ziara katika Mikoa kumi na moja (11) ambayo ni Mwanza, Mara, Tabora, Singida, Iringa, Morogoro, Dar es Salaam, Mtwara, Lindi, Arusha, Tanga, na Mbeya ambako Kamati ilikagua jumla ya Miradi 49.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya ukaguzi wa miradi mitano (5) Mkoa wa Mwanza, miradi mitatu (3) Mkoa wa Mara, miradi mwili (2) Mkoa wa Tabora, miradi mitano (5) Mkoa wa Singida, miradi sita (6) Mkoa wa Morogoro, mradi mmoja (1) Mkoa wa Dar es Salaam (Mradi wa DART Lot II na Lot III), miradi mitatu (3) Mkoa wa Mtwara, miradi mine (4) Mkoa wa Lindi, miradi mitano (5) Mkoa wa Arusha, miradi mitano (5) Mkoa wa Tanga, miradi sita (6) Mkoa wa Iringa na miradi minne (4) Mkoa wa Mbeya na kupokea taarifa za maendeleo ya miradi hiyo. Mchanganuo wa miradi hiyo ni kama ifuatavyo: -

- i) Mradi wa ujenzi wa Shule ya Sekondari ya Wasichana Mwanza inayojengwa katika Wilaya ya Magu (Machi, 2023);

- ii) Mradi wa matengenezo kwa kiwango cha lami ya Barabara ya Kisesa – Bujora (Magu) yenye urefu wa km 1.32 (Machi, 2023);
- iii) Mradi wa ujenzi wa Soko la Mjini Kati lililopo Jijini Mwanza (Machi, 2023);
- iv) Mradi wa ujenzi wa jengo la Utawala la Makao Makuu ya Halmashauri ya Wilaya ya Tarime (Machi, 2023);
- v) Mradi wa ujenzi wa barabara za Kwangwa – Mkirira na Mwisenge – Nyamlasa Mkoani Mara (Machi, 2023);
- vi) Mradi wa Matengenezo Maalumu ya barabara yenye urefu wa Km. 39.5, Ujenzi wa Mifereji kwa urefu wa M.800 na ujenzi wa Kalavati (8Nos) katika barabara za Bukima – Bulinga – Bwasi, Nyegugu – Rusoli – Makojo, Kwikerege P/s na Busungu – Bulinga – Bujaga (Machi, 2023);
- vii) Mradi wa ujenzi wa Hospitali ya Wilaya ya Bariadi Mkoani Simiyu (Machi, 2023);
- viii) Mradi wa ujenzi wa Shule ya Sekondari ya Wasichana ya Mkoa wa Shinyanga (Machi, 2023);
- ix) Mradi wa Uboreshaji wa Kituo cha Afya Kambarage kilichopo Halmashauri ya Manispaa ya Shinyanga (Machi, 2023);
- x) Mradi wa ujenzi wa Soko la Wamachinga la Halmashauri ya Shinyanga (Machi, 2023);
- xi) Mradi wa Ujenzi wa Mabanda 106 ya Biashara Soko Kuu Manispaa ya Shinyanga (Machi, 2023);

- xii) Mradi wa ujenzi wa Hospitali ya Wilaya Ikungi iliyoko Mkoani Singida (Machi, 2023);
- xiii) Mradi wa ujenzi wa Shule ya Wasichana ya Mkoa wa Singida (Machi, 2023);
- xiv) Mradi wa Ujenzi wa Soko la kisasa la Mlandenge katika Manispaa ya Iringa (Oktoba, 2023);
- xv) Mradi wa ujenzi wa Barabara ya Don Bosco – Mawelewele Halmashauri ya Manispaa ya Iringa chini ya TARURA (Oktoba, 2023);
- xvi) Mradi wa Soko la Kisasa la Kingalu katika Halmashauri ya Manispaa ya Morogoro (Oktoba, 2023);
- xvii) Mradi wa ujenzi wa Stendi ya Mabasi ya Abiria ya Mafiga katika Halmashauri ya Manispaa ya Morogoro (Oktoba, 2023);
- xviii) Mradi wa ujenzi wa Barabara ya Barakuda yenye urefu wa Km. 2.4 katika Halmashauri ya Manispaa ya Morogoro chini ya TARURA (Oktoba, 2023);
- xix) Mradi wa ujenzi wa Barabara ya Tubuyu yenye urefu wa Km. 2.4 katika Halmashauri ya Manispaa ya Morogoro chini ya TARURA (Oktoba, 2023);
- xx) Mradi wa ujenzi wa Barabara ya Nane Nane yenye urefu wa Km. 1.6 katika Halmashauri ya Manispaa ya Morogoro chini ya TARURA (Oktoba, 2023);
- xxi) Mradi wa ujenzi wa Kituo cha Kisasa cha Kibiashara katika eneo la Stendi ya Kange (Kange business Complex) katika Halmashauri ya Jiji la Tanga (Oktoba, 2023);

- xxii) Mradi wa Barabara za kuelekea Kituo cha Mabasi na sehemu ya maegesho ya malori katika Halmashauri ya Jiji la Tanga chini ya TARURA (Oktoba, 2023);
- xxiii) Mradi wa ujenzi wa Dampo la Kisasa la Mpirani katika Halmashauri ya Jiji la Tanga (Oktoba, 2023);
- xxiv) Mradi wa ujenzi wa Barabara ya Msambweni katika Halmashauri ya Jiji la Tanga, chini ya TARURA (Oktoba, 2023);
- xxv) Mradi wa ujenzi wa Dampo la Kisasa la Muriet katika Halmashauri ya Jiji la Arusha (Oktoba, 2023);
- xxvi) Ujenzi wa Uwanja wa Kisasa wa Michezo Shule ya Msingi Ngarenaro katika Halmashauri ya Jiji la Arusha (Oktoba, 2023);
- xxvii) Ujenzi wa Barabara ya Oljoro Muriet katika Halmashauri ya Jiji la Arusha, chini ya TARURA, (Oktoba, 2023);
- xxviii) Mradi wa upanuzi wa Barabara ya Njiro, Krokon, Sombetini – FFU katika Halmashauri ya Jiji la Arusha, iliyo chini ya TARURA, (Oktoba, 2023);
- xxix) Mradi wa ujenzi wa Barabara ya Bypass ya Kisongo – Airport yenye urefu wa Km. 1.7 katika Halmashauri ya Jiji la Arusha, iliyo chini ya TARURA, (Oktoba, 2023);
- xxx) Mradi wa ujenzi wa Barabara ya magari yaendayo kwa kasi Mkoa wa Dar es Salaam (Dar es Salaam Rapid Transport – DART) Awamu ya Pili na Awamu ya Tatu Jijini Dar es Salaam (Juni & Oktoba, 2023);

- xxxi) Mradi wa ukarabati wa jengo la zamani na ujenzi jengo jipya katika Shirika la Masoko la Kariakoo Jijini Dar es Salaam (Oktoba, 2023);
- xxxii) Mradi wa ujenzi wa Barabara za Mkwajuni (Mbweni) yenye urefu wa Km. 7.85, Barabara ya Toure Drive yenye urefu wa Km. 3.5 na Barabara ya Mbweni JKT yenye urefu wa Km. 3.91 Jijini Dar es Salaam zilizo chini ya TARURA (Oktoba, 2023);
- xxxiii) Mradi wa ujenzi wa Shule mpya ya Sekondari ya Kata ya Isuna katika Halmashauri ya Wilaya ya Ikungi Mkoani Singida (Oktoba, 2023);
- xxxiv) Mradi wa ujenzi wa Shule mpya ya Msingi katika Halmashauri ya Manispaa ya Singida (Oktoba, 2023);
- xxxv) Mradi wa ujenzi wa jengo la OPD na RCH katika Zahanati ya Mkwajuni, Manispaa ya Lindi (Novemba, 2023);
- xxxvi) Mradi wa ujenzi wa OPD na RCH katika Zahanati ya Banduka, Manispaa ya Lindi (Novemba, 2023);
- xxxvii) Mradi wa ujenzi wa OPD, Maabara, Wodi ya akina mama (maternity), chumba cha upasuaji (theatre), chumba cha kufulia nguo (laundry) pamoja na kichomea taka (incinerator) katika Kituo cha Afya Mtama, Halmashauri ya Wilaya ya Mtama Mkoani Lindi (Novemba, 2023);
- xxxviii) Mradi wa ujenzi wa OPD, Maabara, chumba cha kufulia nguo (laundry), kichomea taka (incinerator) pamoja na njia za watembea kwa miguu (walk ways)

katika Hospitali ya Wilaya ya Nachingwea, Halmashauri ya Wilaya ya Nachingwea Mkoani Lindi (Novemba, 2023);

xxxix) Mradi wa jengo la wagonjwa wa nje (OPD), Maabara na Kichomea taka katika kituo cha Afya Kitaya, Halmashauri ya Mji Nanyamba Mkoani Mtwara (Novemba, 2023);

xl) Mradi wa ujenzi wa jengo la Wagonjwa wa nje (OPD), maabara na kichomea taka katika Kituo cha Afya Mtandi, Halmahauri ya Mji Masasi Mkoani Mtwara (Novemba, 2023);

xli) Mradi wa ujenzi wa OPD, EMD, jengo la wazazi, Wodi ya wanawake na wanaume, jengo la kufulia, stoo ya dawa na ununuzi wa vifaatiba katika Hospitali ya Wilaya ya Newala (Mchemo), Halmashauri ya Wilaya ya Newala Mkoani Mtwara (Novemba, 2023);

xlii) Mradi wa ujenzi wa zahanati, jengo la OPD na jengo la mama na mtoto katika Zahanati ya Nkomo iliyopo Halmashauri ya Mji wa Nanyamba Mkoani Mtwara (Novemba, 2023);

xliii) Mradi wa Ujenzi wa Shule ya Kata ya Kitwiru – Manispaa ya Iringa (Januari, 2024),

xliv) Mradi wa Ujenzi wa Barabara ya Wenda – Mgama (km 19) kwa kiwango cha lami (Agriconnect) (Januari, 2024),

xlv) Mradi wa ujenzi wa Barabara ya Mtiri – Ifwagi (Km 14) kwa kiwango ch lami (Agriconnect) Januari, 2024

- xlvi) Mradi wa Ujenzi wa Barabara Lupeta – Wimba – Izumbwe (10.1kms) kwa kiwango cha lami (Agriconnect) (Januari, 2024)
- xlvii) Mradi wa Ujenzi wa Daraja la Mwasanga na Barabara ya Mwasanga – Tembela (Januari, 2024),
- xlviii) Mradi wa ujenzi wa Shule ya Sekondari ya Kata ya Nsalaga (SEQUIP) (Januari, 2024); na
- xlix) Barabara ya Inyala – Simambwe (16.7kms) kwa kiwango cha lami (Agriconnect) (Januari, 2024).

Mheshimiwa Spika, miradi iliyotajwa baadhi yake ilitolewa taarifa wakati wa vikao vya Bunge la Bajeti. Aidha, miradi iliyosalia ilitembelewa na kukaguliwa wakati vikao vingine vya Kamati vilivyofanyika baada ya Bunge la Bajeti.

2.2 Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara na taasisi zilizo chini yake (Fungu 56)

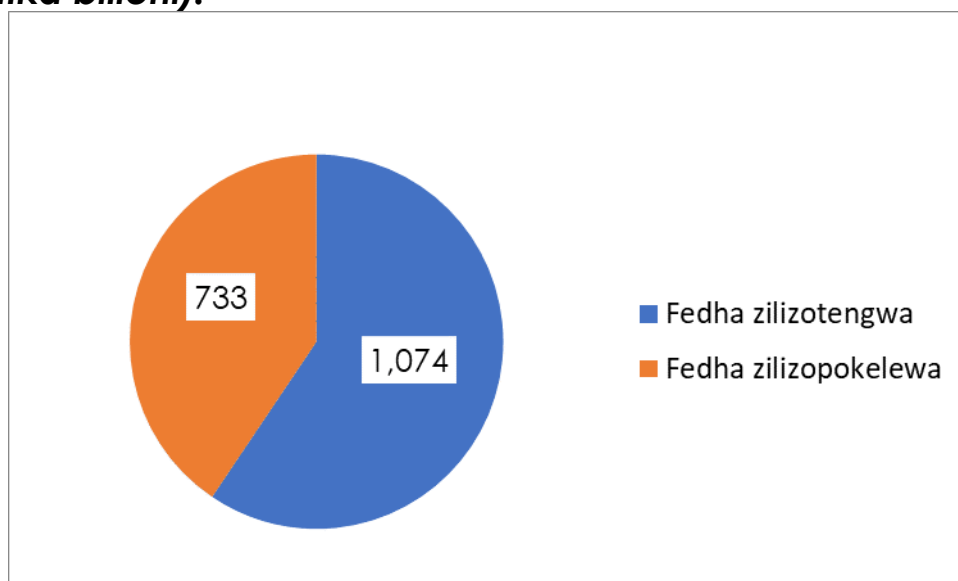
2.2.1 Makao Makuu ya Wizara

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha wa 2023/2024, Ofisi ya Rais – Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (Fungu Namba 56) na Taasisi zilizo chini yake ziliidhinishiwa jumla ya **Shilingi Trilioni 1.074** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Miradi ya Maendeleo. Hadi kufikia tarehe 31 Disemba, 2023 Ofisi ya Rais – TAMISEMI (Fungu Na. 56) na Taasisi zake zilipokea jumla ya **Shilingi bilioni 733.601** sawa na **asilimia**

68.24 ya Fedha iliyoidhinishwa, kama inavyoonekana katika kielelezo Na. 1

Kielelezo Na. 1

Ulinganisho wa Fedha zilizotengwa na Fedha zilizopokelewa kwa kipindi cha Nusu Mwaka (Julai-Disemba, 2023) Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa pamoja na Taasisi zilizo chini yake (katika bilioni).

Chanzo: Taarifa ya OR-TAMISEMI na usanifu wa Kamati (Februari, 2024)

2.2.2 Tume ya Utumishi wa Walimu (Fungu 02)

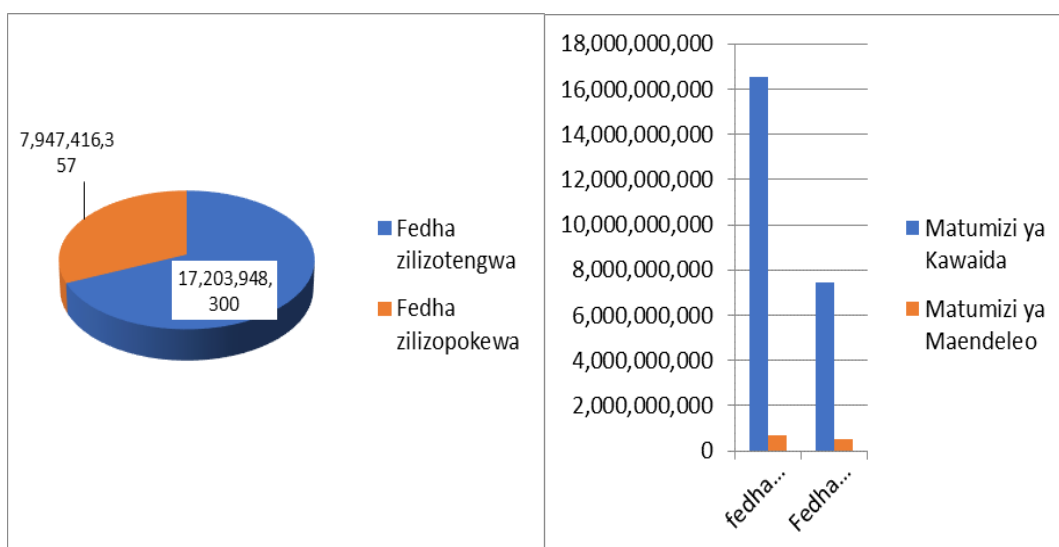
Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa Fedha wa 2023/2024, Tume ya Utumishi wa Walimu iliidhinishiwa jumla ya **shilingi 17,203,948,300** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Miradi ya Maendeleo. Kati ya Fedha hizo, Mishahara ni **shilingi 8,819,516,000** sawa na **asilimia 41**, matumizi mengineyo ni

shilingi 7,714,432,300 sawa na **asilimia 33** na Miradi ya Maendeleo ni **shilingi 670,000,000** sawa na **asilimia 26**.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitarifiwa kuwa, hadi kufikia tarehe 31 Disemba, 2023 Tume ya Utumishi wa Walimu ilipokea na kutumia jumla ya **Shilingi 7,947,416,357** sawa na **asilimia 46** ya kiasi cha Bajeti yake iliyoidhinishwa na Bunge. Kati ya Fedha hizo **shilingi 4,728,826,000** ni Mishahara, **shilingi 2,708,733,508** ni matumizi Mengineyo na **shilingi 509,847,849.38** ni kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo, kama ilivyo katika kielelezo Na. 2

Kielelezo Na. 2

Ulinganisho wa Fedha zilizotengwa na Fedha zilizopokelewa kwa kipindi cha Nusu Mwaka (Julai-Disemba, 2023) Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa - Tume ya Utumishi wa Walmu Tanzania.

Chanzo: Taarifa ya OR-TAMISEMI na usanifu wa Kamati (Februari, 2024)

2.2.3 Sekretarieti za Mikoa (Mafungu 26 ya Sekretarieti za Mikoa)

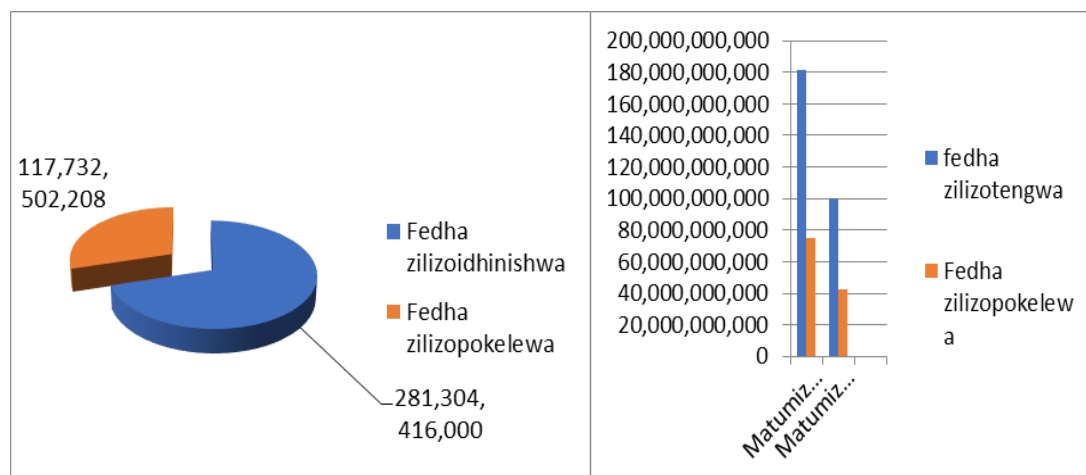
a) Makao Makuu ya Sekretarieti za Mikoa

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2023/2024, Mikoa iliidhinishiwa jumla ya **shilingi 281,304,416,000.00**. Kati ya Fedha hizo Mishahara ni **shilingi 73,778,256,000.00**, Matumizi Mengineyo ni **shilingi 107,706,120,000.00**, na Fedha za Miradi ya Maendeleo ni **shilingi 99,820,040,000.00** ambapo kati ya Fedha za maendeleo zilizoidhinishwa, Fedha za Ndani ni **shilingi 69,618,865,000.00** na Fedha za Nje ni **shilingi 30,201,175,000.00**. Aidha, jumla ya **shilingi 261,890,400.00** zilizoidhinishwa kama maduhuli ya Mikoa (Tazama Kielelezo Na. 3).

Mheshimiwa Spika, hadi tarehe 31 Disemba, 2023 jumla ya **shilingi 117,732,502,208.79** sawa na **asilimia 41.48** ya Fedha zilizoidhinishwa zimepokelewa. Kati ya Fedha hizo **shilingi 30,601,903,293.00** ni Mishahara, **shilingi 44,693,064,359.00** ni Matumizi mengineyo na **shilingi 42,437,534,556.79** ni Maendeleo. Aidha, **shilingi 51,112,000.00** za Maduhuli zimekusanywa (Tazama Kielelezo Na. 3).

Kielelezo Na. 3

Ulinganisho wa Fedha zilizotengwa na Fedha zilizopokelewa kwa kipindi cha Nusu Mwaka (Julai-Disemba, 2023) Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa (Halmashauri).

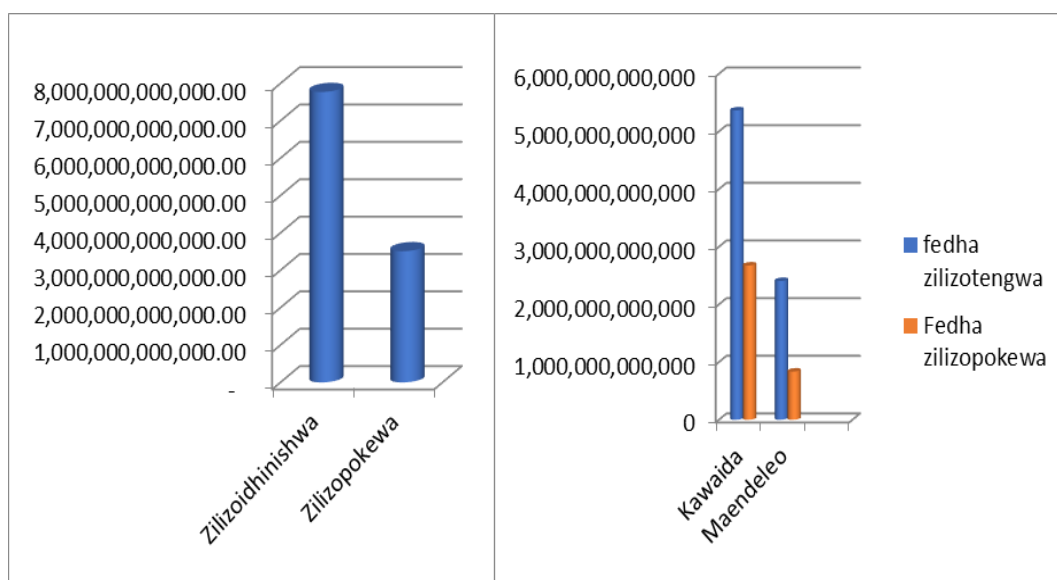
Chanzo: Taarifa ya Wizara ya OR-TAMISEMI na usanifu wa Kamati (Februari, 2024)

b) Ofisi za Mamlaka za Serikali za Mitaa (Halmashauri za Wilaya)

Mheshimiwa Spika, katika bajeti ya Mwaka 2023/2024 Mamlaka za Serikali za Mitaa ziliidhinishiwa jumla ya **Shilingi 7,770,394,930,000.00**. Kati ya Fedha hizo **shilingi 5,364,151,698,000.00** ziliidhinishwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida na **shilingi 2,406,243,232,000.00** kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Hadi Disemba, 2023 jumla ya **Shilingi 3,510,000,781,083.92** zimepokelewa sawa na **asilimia 45.2** ya bajeti iliyoidhinishwa. Kati ya Fedha hizo zilizopokelewa kiasi cha **Shilingi 2,674,617,144,338.65** sawa na **asilimia 49.9** ni matumizi ya kawaida na **shilingi 835,383,636,745.27** sawa na **asilimia 34.7** ni kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

Kielelezo Na. 4

Ulinganisho wa Fedha zilizotengwa na Fedha zilizopokelewa kwa kipindi cha Nusu Mwaka (Julai-Disemba, 2023) Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa (Halmashauri).

Chanzo: Taarifa ya OR-TAMISEMI na usanifu wa Kamati (Februari, 2024)

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla hali ya utolewaji Fedha kwa Wizara hii ni ya kuridhisha kwani katika uchambuzi wake Kamati imebaini Fedha zilizotolewa kwa Wizara (Fungu 56, Fungu 02 pamoja na Mafungu 26 ya mikoa) kwa ujumla ni asilimia **51.9**.

2.3 Taarifa za Utendaji za Wizara na Taasisi inazosisimamia

Mheshimiwa Spika, Katika vikao vya Kamati vilivyofanyika mwezi Agosti na Oktoba, 2023 na Januari, 2024, Kamati ilipokea, ilichambua na kujadili taarifa za Utendaji wa Ofisi ya

Rais TAMISEMI pamoja na Taasisi zake. Taarifa zilizowasilishwa na kuchambuliwa na Kamati ni kama ifuatavyo: -

2.3.1 Taarifa ya Utendaji ya Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (Makao Makuu ya Wizara)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea, kujadili na kuchambua taarifa zifuatazo: -

i) Utekelezaji wa shughuli na Miradi ya Ujenzi wa Ofisi za Halmashauri na Sekretarieti za mikoa nchini

Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha kuwa Serikali inaziwezesha Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini ili kutekeleza jukumu lake la kufikisha huduma kwa wananchi, Serikali imekuwa ikitekeleza miradi ya ujenzi wa ofisi za Halmshauri za Wilaya pamoja na ofisi za mikoa.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilijadili taarifa ya Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kuhusu ujenzi wa Ofisi za Mikoa na Halmashauri nchini ili kujua hatua mbalimbali za utekelezaji wa miradi hiyo. Kamati imebaini kuwa Serikali imefanya juhudi kubwa sana katika kuimarisha utendaji wa Sekretarieti za Mikoa na Halmashari za Wilaya nchini. Jambo ambalo lilileta tija kubwa sana katika upelekaji wa huduma kwa wananchi nchini. Kamati inaipongeza sana Serikali kwa ujenzi wa ofisi mbalimbali za mikoa na halmashauri za wilaya na miji nchini.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilijadili na kuichambua taarifa hii kwa kina. Katika uchambuzi wake Kamati ilibaini mambo muhimu kama ifuatavyo: -

- a. Katika utekelezaji wa miradi hii Halmashauri zimekuwa zikikosa wazabuni wenye uwezo wa kutekeleza majukumu ya ujenzi wa miradi hiyo kwa wakati kutokana na wazabuni hao kuwa na uwezo mdogo wa kutekeleza miradi ya Halmashauri;
- b. Kamati pia ilibaini kuwa halmashauri nyingi nchini zimekuwa zikitumia baadhi ya Fedha zilizotengwa kwa ajili ya ujenzi wa majengo kwa shughuli nyingine kama ujenzi wa barabara za kufikisha vifaa vya ujenzi eneo la ujenzi;
- c. Kukosekana kwa huduma nyingine kama vile umeme, maji pamoja na miundombinu ya barabara kumepelekea kuongezeka kwa gharama katika utekelezaji wa miradi hiyo. Kamati imebaini kuwa wakati wa usanifu wa miradi hii, taasisi nyingine za Serikali kama vile TARURA, Mamlaka za Maji pamoja na Ofisi za TANESCO Mikoa na Wilaya hazishiriki, jambo ambalo Kamati inaona kuwa si sahihi kwa mustakabali mzuri wa utekelezaji wa miradi ya ujenzi wa majengo ya ofisi za mikoa na halmashauri za wilaya na miji nchini; na
- d. Kumekuwa na ucheleweshaji wa ujenzi wa majengo haya kutokana na kuwa na bajeti ndogo na Fedha

zilizotengwa awali kutotosheleza kutokana na kuongezeka kwa gharama za ujenzi kulikotokana na kupanda kwa gharama za manunuzi ya vifaa mbalimbali vya ujenzi na uchepushaji wa Fedha za mradi kwa ajili ya matumizi mengine kama vile kugharamia uwekaji wa miundombinu ya maji, umeme na barabara kuelekea maeneo ya miradi.

ii) Utekelezaji wa Miradi ya ujenzi wa miundombinu ya elimu nchini (Madarasa, madawati, maabara na maktaba)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea taarifa za Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kuhusu utekelezaji wa miradi ya miundombinu ya kutolea elimu nchini (madarasa, madawati, maabara na maktaba).

Mheshimiwa Spika, Ilani ya Chama Cha Mapinduzi kwa ajili ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2020 imetamka kuunda Serikali itakayoimarisha rasilimaliwatu. Ibara ya 80 Ibara ndogo (a) Ilani inatamka kuwa katika kipindi cha kuanzia 2020 hadi 2025" Chama *kitaielekeza Serikali kujenga na kukarabati miundombinu ya elimu pamoja na kuhifadhi na kuendeleza mazingira ya shule hizo*²".

² Ilani ya Chama Cha Mapinduzi kwa ajili ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2020

Mheshimiwa Spika, Serikali imeweka juhudi kubwa katika kuhakikisha kuwa miundombinu hii inaimarishwa katika shule za msingi na sekondari nchini ili kuweka mazingira wezeshi kwa ajili ya wanafunzi kujifunza. Uwekezaji huu kupitia miradi mbalimbali kama vile *SEQUIP*, *BOOST* na *EP4R* imelifanya taifa kushuhudia mabadiliko makubwa ya mazingira ya kutolea elimu kwa shule za msingi na sekondari nchini.

Mheshimiwa Spika, Serikali imefanya uwekezaji mkubwa sana wa ujenzi wa miundombinu ya elimu ikiwemo ujenzi wa madarasa katika shule za msingi na sekondari nchini hali iliyopelekea ongezeko la wanafunzi katika shule za msingi na sekondari na kusababisha upungufu wa madawati. Kamati imebaini kuwa kuna baadhi ya halmashari zimefanya vizuri kwa kuongeza Fedha za miradi pale pesa kutoka Serikali Kuu zilipoishia. Aidha, Kamati inazipongeza sana Halmashauri hizo. Miongoni mwa halmashauri zilizofanya vizuri kwenye uwekezaji wa miundombinu hiyo ya elimu kwa upande wa ujenzi wa maboma kwa kutumia vyanzo vya ndani ni Halmashauri za Mkoa wa Katavi.

iii) Upandaji wa miti, utunzaji wa mazingira na uwezekano wa miradi ya hewa ya ukaa katika halmashauri

Mheshimiwa Spika, Halmashauri nyingi nchini zimekuwa zikikumbwa na uharibifu wa mazingira kwa ukataji miti hovyoy. Hali hii imekuwa ikisababisha pamoja na mambo mengine ongezeko la hewa ukaa angani. Hali kadhalika kukosekana kwa misitu kunasababisha halmashauri nyingi kushindwa kutekeleza jukumu lake la utengenezaji wa madawati kwa gharama nafuu kutokana na kukosa mbao zinazofaa karibu na maeneo ya Halmashauri. Kamati inaona kuwa ni wakati mwafaka sasa kwa halmashauri kuweka mikakati ya kuanzisha misitu ya halmashauri itakayoweza upatikanaji rahisi wa mbao kwa ajili ya samani mbalimbali katika ofisi za halmashauri na katika shule za msingi na sekondari.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia imebaini uwepo wa misitu katika halmashauri unaweza kuleta faida kubwa kwa halmashauri kwa kufanya biashara ya hewa ukaa. Mfano mzuri ni Halmashauri ya Tanganyika ambayo katika mwaka 2023 imefanikiwa kukusanya kiasi cha Shilingi bilioni 14, Halmashauri za Mbulu na Katavi zimekusanya kiasi cha shilingi bilioni 4.7 kutokana na biashara ya hewa ukaa kutoka kwenye misitu ya vijiji.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa masuala ya mabadiliko ya tabianchi na biashara ya hewaukaa (carbon credit) yanaendelea vizuri na tuna misitu ya halmashauri takriban 154, hivyo basi kama halmashauri zikiwekeza kwenye upandaji na utunzaji wa miti utaziwezesha halmashauri kufanya biashara ya hewaukaa, na kupata fedha ambazo zitaziwezesha halmashauri hizo kutekeleza miradi ya maendeleo bila kutegemea zaidi fedha kutoka Serikali Kuu.

iv) Utekelezaji wa shughuli za Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa

a) Sekretarieti za Mikoa

Mheshimiwa Spika, Ofisi za Wakuu wa Mikoa ni chombo kilichoanzishwa kwa mujibu wa Ibara ya 61(1) na (4) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977³ pamoja na marekebisho yake. Majukumu na muundo wa Tawala za Mikoa yameainishwa katika Sheria ya Tawala za Mikoa Sura 97 (Sheria Na. 19 ya Mwaka 1997).

³ 61.-(1) Kutakuwa na Mkuu wa Mkoa kwa kila mkoa katika Jamhuri ya Muungano ambaye, bila ya kuathiri ibara ndogo ya (3), atakuwa ni kiongozi katika Serikali ya Jamhuri ya Muungano.

(4) Bila ya kuathiri masharti ya ibara ndogo ya (5), kila Mkuu wa Mkoa, atakuwa na wajibu wa kusimamia utekelezaji wa kazi na shughuli zote za Serikali ya Jamhuri ya Muungano katika mkoa aliokabidhiwa; na kwa ajili hiyo, atatekeleza kazi na shughuli zote zilizotajwa na sheria, au kwa mujibu wa sheria kama hizi au shughuli za Mkuu wa Mkoa na atakuwa na madaraka yote yatakayotajwa na sheria yoyote iliyotungwa na Bunge.

Mheshimiwa Spika, msingi wa uanzishwaji wa Mamlaka za Serikali za Mitaa ni kukuza na kuharakisha maendeleo kwa wananchi kwa kupitia mamlaka za miji na vijiji kwa kuwapa nguvu wananchi katika maamuzi kuhusu maendeleo yao wenyewe. Aidha, Ilani ya Uchaguzi ya Chama Cha Mapinduzi ya Mwaka 2020 imeweka kipaumbele katika kuongeza nguvu na kuzifanya Mamlaka za Serikali za Mitaa kuwa ndicho chombo kinachowawezesha wananchi kuwa na nguvu na sauti katika kuwezesha maendeleo yao kiuchumi na na kijamii.

122. *Kwa kutambua umuhimu wa kuendelea kuboresha utoaji wa huduma kwa wananchi katika hali iliyo shirikishi, Chama Cha Mapinduzi katika kipindi cha miaka mitano ijayo, kitahakikisha kuwa Serikali za Mitaa zinaendelea kuboreshwa kwa lengo la kuinua ubora wa huduma kwa wananchi⁴.*

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Rais – Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa inasimamia uendeshaji wa Ofisi za Wakuu wa Mikoa 26 zenye jumla ya Wilaya

⁴ Ilani ya Chama Cha Mapinduzi kwa ajili ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2020

139, Mamlaka za Serikali za Mitaa 184, Tarafa 570, Kata 3,956, Vijiji 12,318, Mitaa 4,263 na Vitongoji 64,355. Kwa mujibu wa Hati idhini ya kuunda Ofisi / Wizara na mgawanyo wa majukumu ya Mawaziri kupitia Tangazo la Serikali la **tarehe 30 Agosti, 2023**, Ofisi ya Rais - TAMISEMI pamoja na majukumu mengine ina majukumu makubwa yafuatayo: -

- i Usimamizi wa Sera ya Kupeleka Madaraka kwa Wananchi **(Decentralisation by Devolution - D - D)**;
- ii Usimamizi wa Sera ya Maendeleo Vijijini na Mijini;
- iii Usimamizi wa Ofisi za Wakuu wa Mikoa;
- iv Usimamizi wa Mamlaka za Serikali za Mitaa;
- v Kuratibu ujenzi wa miundombinu, utoaji wa huduma Mijini na Vijijini hususani barabara, afya, elimu na usafi wa mazingira; na
- vi Maboresho ya utendaji kazi na Maendeleo ya rasilimaliwatu.

Mheshimiwa Spika, katika kuwezesha utekelezaji wa majukumu yaliyotajwa hapo juu, Ofisi ya Rais TAMISEMI ina jumla ya Idara 8 na Vitengo 8 ikiwemo Idara ya Tawala za Mikoa.

Mheshimiwa Spika, miongoni mwa majukumu ya Idara ya Serikali za Mitaa ni kuratibu na kusimamia uendeshaji wa shughuli za Serikali katika Mikoa na Wilaya ikiwemo, uratibu na usimamizi wa utekelezaji wa masuala ya Utawala, Miradi ya Maendeleo na utoaji wa huduma za jamii katika Mikoa.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kuhusu Utekelezaji wa Majukumu ya Idara ya Serikali za Mitaa. Katika uchambuzi wake Kamati ilibaini mambo yafuatayo: -

- i) Kwa muundo wa Sekretarieti za Mikoa zinapaswa kuwa na jumla ya watumishi wataalam 2,678. Hata hivyo, taarifa ya Wizara inaeleza kuwa hadi kufikia Disemba, 2023 idadi ya watumishi waliopo ni 1,534. Hii inafanya Sekretarieti za Mikoa kuwa na upungufu wa **watumishi 1,144 sawa na asilimia 43;**
- ii) Utaratibu wa Sekretarieti za Mikoa umewezesha kupatikana kwa mafaniko na kuongeza uwajibikaji na usimamizi katika ngazi ya mikoa ambapo kwa mwezi Septemba, 2023 miradi 884 ilikaguliwa;
- iii) Kutokana na uratibu wa Sekretarieti za Mikoa, kero za wananchi zilishughulikiwa kwa

mafanikio makubwa ambapo taarifa iliyowasilishwa inaonesha kuwa kwa kipindi cha Septemba hadi Novemba, 2023 kero zilizoshughulikiwa ni 2,199. Aidha, kero hizo zipo katika sekta za ardhi, utawala bora, biashara na maji; na

- iv) Imebainika kuwa hakuna utaratibu maalum kwa mamlaka mbalimbali ambazo zinashughulika na kusimamia Watumishi, kuwatembelea na kuzungumza na kusikiliza kero zao kwenye Halmashauri. Hali hiyo imepelekea kuwa na malalamiko mengi ya Watumishi.

b) Mamlaka za Serikali za Mitaa (MSM)

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Ibara ya 145 (1) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977 inaweka misingi ya uanzishwaji wa vyombo vya Serikali za Mitaa katika kila Mkoa, Wilaya, Mji na Kijiji ndani ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ambavyo vitakuwa vya aina na majina yatakayowekwa na Sheria iliyotungwa na Bunge au Baraza la Wawakilishi. Aidha, Ibara ya 145(2) inasema Bunge au Baraza la Wawakilishi kadiri itakavyokuwa, litatunga Sheria itakayofafanua utaratibu wa kuanzisha vyombo vya Serikali za Mitaa, miundo na wajumbe

wake, njia za mapato na utaratibu wa utekelezaji wa shughuli za vyombo hivyo.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili taarifa ya Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kuhusu utekelezaji wa majukumu ya Serikali za Mitaa. Katika uchambuzi wake Kamati ilibaini mambo mbalimbali kama ifuatavyo: -

- i) Kamati imebaini kuwa katika baadhi ya halmashauri, watumishi hudumu kwa muda mrefu na hivyo kufanya kazi kwa mazoea. Kamati inaona kuwa hili si sawa kwa ustawi wa halmashauri nchini kwa kuwa kufanya kazi kwa mazoea kunaweza kudhoofisha utoaji huduma bora kwa wananchi;
- ii) Kamati imebaini kuwa Serikali hupeleka Fedha nyingi katika Halmashauri kwa ajili ya utekelezaji wa miradi mbalimbali ya kuwaletea maendeleo wananchi. Hata hivyo, imebainika kuwa wasimamizi na watekelezaji wa miradi hiyo (watendaji na wanasiasa katika ngazi ya kata na vijiji), ndani ya Mamlaka za Serikali za Mitaa hawana ujuzi wa kiuongozi, usimamiaji na ufuatiliaji wa miradi. Kamati imebaini kuwa kutokana na udhaifu huo miradi mingi ndani ya halmashauri hutekelezwa kwa viwango duni. Kamati inashauri kuwa Serikali itoe mafunzo ya mara kwa mara kwa viongozi na watendaji hao kuhusu uongozi, ufuatiliaji na

usimamizi wa miradi ndani ya halmashauri ili kuwajengea uwezo wa uongozi, usimamizi na ufuatiliaji mzuri wa miradi ya Serikali; na

- iii) Imebainika kuwa maslahi ya viongozi katika ngazi za kata, mitaa na vijiji ni ya chini. Hata hivyo, imebainika kuwa hata utoaji wa maslahi hayo hutofautiana kati halmashauri moja na nyingine. Aidha, baadhi ya halmashauri hazina utaratibu wa kutoa posho ya aina yoyote kwa watendaji wa vijiji na mitaa. Hali hii imekuwa ikisababisha watendaji wengi kushindwa kutekeleza majukumu yao ipasavyo. Kamati inadhani kuwa hali hii inaweza kusababisha ushawishi wa utoaji na upokeaji wa rushwa kwa watendaji hao. Kamati inashauri Serikali kutoa mwongozo kwa halmashauri zote nchini kuweka utaratibu wa ulipaji wa posho za viongozi katika ngazi za kata, mitaa na vijiji.

c) Matumizi mengineyo ya Fedha za mapato ya ndani

Mheshimiwa Spika, Kamati ilijadili taarifa kuhusu ukusanyaji wa mapato ya ndani ya halmashauri na upangaji wa matumizi mengineyo. Kwanza Kamati inaipongeza Serikali kwa kupeleka Fedha nyingi kwenye miradi ya maendeleo katika halmashauri zetu nchini.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua kwamba, moja ya majukumu makuu ya halmashauri ni kupeleka maendeleo mijini na vijijini. Hata hivyo, kutokana na Serikali kuu kupeleka fedha nyingi kwenye miradi ya maendeleo, Kamati imebaini kuwa halmashauri nyingi nchini zimeongeza utegemezi kwa Serikali kuu na kujiondoa katika jukumu lake la msingi kwa kutumia makusanyo ya ndani kwa ajili ya maendeleo ya wananchi. Hali hii imesababisha miradi mingi ya maendeleo ambayo inaanzishwa kutokamilika.

Mheshimiwa Spika, Aidha, Kamati pia imebaini kuwa Fedha za asilimia 20 kutoka mapato ya ndani zinazotakiwa kupelekwa kwenye vijiji na kata kwa ajili ya matumizi ya uendeshaji wa ofisi hizo nazo hazipelekwi.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini mapungufu katika mifumo, miundo na watumishi wasio waaminifu katika suala zima la ukusanyaji na usimamizi wa mapato katika ngazi mbalimbali za Ofisi ya Rais – TAMISEMI, kutokana na matuizi ya mifumo ambayo inapelekea uwezekano wa kuwepo kwa mianya ya upotevu wa ukusanyaji wa mapato. Kamati inaishauri Serikali kuchukua hatua Madhubuti kudhibiti watumishi wasio waaminifu na kuweka mifumo inayofaa ili kuziwezesha halmashauri kukusanya mapato kwa ufanisi.

iv) **Utekelezaji wa program za michezo katika shule za msingi na sekondari nchini**

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua kuwa **Serikali** imeweka Sera na miongozo mbalimbali inayopaswa kutekelezwa ili kukuza michezo kwenye shule zetu nchini.

Mheshimiwa Spika, kuna msembo wa Kilatini unaosema kuwa (***mens sana in corpore sano*** – **a healthy mind in a healthy body**), kwa tafsiri isiyo rasmi maana yake ni akili safi inakaa kwenye mwili safi. Katika ujenzi wa taifa la vijana wenye afya na siha njema, suala la michezo hatuwezi kuliweka kando.

Mheshimiwa Spika, Wasomi mbalimbali wamefanya tafiti za kutosha kuhusu uhusiano wa kufanya mazoezi na uwezo wa akili wa mtoto. Watafiti **Fedewa and Soyeon** wamefanya utafiti wa kina kwa kufanya uchambuzi wa kina wa maandiko (*studies*) 59 yaliyochapishwa kuanzia mwaka 1947 hadi Mwaka 2009 na kugundua kuwa mtoto anayefanya mazoezi shuleni ana uwezo wa kuwa na akili kubwa yenye ugunduzi (*childrend cognitive outcome*) kuliko mtoto asiyefanya mazoezi shuleni. Ninaomba nimnukuu: -

Not only is physical activity worth the time, but it appears to benefit those children who need it most, particularly in the areas where high stakes testing demands proficient achievement: mathematics and reading. Out of the various physical activity interventions, programs that emphasized aerobic training exerted the largest effect on children's cognitive and achievement outcomes. For children with learning disabilities who struggle in meeting mathematics and reading benchmarks, physical activity interventions appeared to improve these children's academic abilities tremendously⁵⁵. (Fedewa and Soyeon 2013)

Mheshimiwa Spika, Sera ya Maendeleo ya Michezo ya Mwaka 1995 inatamka wazi kuwa mambo yafuatayo yanapaswa kufanyika ili kukuza maendeleo ya michezo shuleni. Sera inatamka mambo hayo kuwa ni: -

- i) Kuandaa utaratibu wa kufundisha Elimu kwa michezo na michezo kuanzia shule za Msingi, Sekondari na Vyu vya Ualimu hadi Chuo Kikuu;
- ii) Kutekeleza kwa ukamilifu azimio la Umoja wa Mataifa kuhusu Elimu kwa Michezo na Michezo (Physical Education Charter) la 1978 kwa kushirikiana na mashirika ya kitaifa na kimataifa

⁵ Fedewa, Alicia L., and Ahn Soyeon. 2013. "The Effects of Physical Activity and Physical Fitness on Children's Achievement and Cognitive Outcomes." *Research Quarterly for Exercise and Sport*, January 23: 37-41.

yanayojihusisha na michezo na utamaduni kama vile Tume ya Taifa ya Sayansi Elimu na Utamaduni na UNESCO;

- iii) Kuhakikisha kwamba walimu wa kufundisha somo la Elimu kwa Michezo na Michezo katika Shule na Vyuho wanaandaliwa vya kutosha;
- iv) Kuhakikisha kwamba mashindano ya michezo yanayoendeshwa katika shule za Msingi, Sekondari na Vyuho vya *Ualimu yanaimarishwa ili yaendeleo kuchangia upatikanaji wa wachezaji bora wa taifa, pia wenye uwezo wa kuendeleza taaluma ya michezo;*
- v) Kushirikiana na Wizara yenye dhamana ya Michezo kutayarisha mitaala pamoja na kuandika vitabu ambavyo vitatumika kufundisha Elimu kwa Michezo na Michezo shuleni na vyuhoni kwa misingi ya kuoanisha mafunzo haya na yatakayotolewa na Vyama vya Michezo nje ya taasisi hizo ili kuweka msingi imara wa michezo; na
- vi) *Kuhakikisha kwamba viwanja vya michezo vya shule na vyuhho vinaendelea kutunzwa na kutumika kwa madhumuni ya shughuli za michezo pamoja na Kufuatilia utekelezaji wa mitaala na mipango yote ya michezo shuleni na vyuhoni.*

Mheshimiwa Spika, hata hivyo Katika uchambuzi wake kwa taarifa ya Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa Kamati imebaini mambo yafuatayo: -

- a) Kuna upungufu mkubwa wa viwanja na vifaa vya michezo katika shule za msingi na sekondari nchini. Aidha, kuna ukosefu wa walimu wa masomo ya michezo katika shule za msingi na sekondari nchini;
- b) Kamati imebaini pia kuwa mashindano ya michezo katika shule za msingi na sekondari nchini (UMITAMSHUMTA na UMISETA) hayatiliwi mkazo kama sera inavyotamka. Kutokana na hilo Kamati inaishauri Serikali kuweka mkakati maalum wa kuimarisha viwanja vya michezo, walimu wa kufundisha masomo ya michezo, kupunguza ama kuondoa kodi kwenye vifaa vya michezo vinavyoagizwa kwa ajili ya shule za msingi na sekondari nchini pamoja na kuimarisha mashindano ya michezo shuleni. Aidha, Serikali iimarishe mabaraza ya michezo ya mikoa na wilaya ili mabaraza haya yaweze kutimiza wajibu wake kama yalivyokusudiwa katika uundwaji wake na kama yalivyopewa majukumu yake katika **Tangazo la Serikali Na. 471 la tarehe 16 Novemba, 1990.**

v) Utekelezaji wa Mradi wa SEQUIP

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili taarifa ya Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kuhusu utekelezaji wa Mradi wa Kuboresha Ilimu ya sekondari (SEQUIP).

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Rais – TAMISEMI kwa kushirikiana na Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia wanatekeleza Mradi wa Kuboresha elimu ya sekondari (SEQUIP) kwa kipindi cha miaka mitano (5) kuanzia 2020/2021 hadi 2024/2025.

Mheshimiwa Spika, Mradi wa Kuboresha elimu ya sekondari unafadhiliwa na Benki ya Dunia kwa mkopo wa **Dola** za Kimarekani **milioni 500** sawa na Fedha za Kitanzania **Shilingi Trilioni 1.2**.

Mheshimiwa Spika, lengo kuu la mradi wa Kuboresha Elimu ya sekondari nchini ni kuboresha mazingira ya kufundishia na kujifunzia katika shule za sekondari ili kuongeza fursa ya upatikanaji wa elimu ya sekondari, kuweka mazingira salama ya elimu kwa Wasichana waliopo katika shule za sekondari pamoja na kuhakikisha wanafunzi wote wanaoanza masomo ya sekondari wanamaliza elimu ya sekondari.

Mheshimiwa Spika, Changamoto zilizobainika kuhusu mradi wa SEQUIP ni kama ifuatavyo: -

- i) Miradi mingi inayofadhiliwa na Mradi wa SEQUIP imekuwa na changamoto ya kutomalizika kwa wakati. Hii inatokana na changamoto zinazojitokeza wakati wa utekelezaji wa miradi. Kwa mfano sehemu ya Fedha za kutekeleza miradi zimekuwa zikitumika kugharamia shughuli nyingine ambazo si sehemu ya andiko la mradi kama kuchimba visima vya maji katika eneo la mradi kwa ajili ya ujenzi na ujenzi wa miundombinu ya barabara na umeme kwenye eneo la mradi;
- ii) Kamati imebaini kuwa kumekuwa na utolewaji wa Fedha za kugharamia ujenzi wa miundombinu ya shule ambao unafanana kwa kila halmashauri zote nchini. Kamati inatambua kuwa halmashauri nchini hazifanani katika ugharamiaji wa miradi ya maendeleo kwa kuwa kila halmashauri ina mazingira yake, hasa utofauti wa kijiografia, hali inayosababisha miradi kuwa na gharama tofauti. **Kamati inaona ipo haja kwa Serikali wakati wa kusanifu miradi ya aina hii, iweke pia kigezo cha jiografia katika utengaji wa bajeti ya kutekeleza miradi yake.**

vi) Wakala wa Barabara za Vijijini na Mijini (Tanzania Rural and Urban Roads Agency – TARURA)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili taarifa ya utendaji wa Wakala wa Barabara Vijijini na Mijini (TARURA), ambapo pamoja na mambo mengine Kamati ilielezwa kuwa mtandao wa barabara za Wilaya chini ya TARURA una jumla ya **kilomita 144,429.77**, kati ya barabara hizo, **kilomita 3,224.12** ambazo ni sawa na **asilimia 2.23** ni barabara za lami, **kilomita 41,107.52** ambazo ni **asilimia 28.46** ni za Changarawe na **kilomita 100,098.13** ambazo ni sawa na **asilimia 69.31** ni za udongo kwenye mtandao wa barabara za Wilaya.

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wa Taarifa ya TARURA Kamati imebaini kuwa uwiano wa viwango vya barabara kati ya barabara za udongo, changarawe na lami ni mdogo sana. Kamati imebaini kuwa sehemu kubwa ya barabara zinazohudumiwa na TARURA (**asilimia 69**) ni za vumbi. Hali hii imekuwa ikisababisha barabara nyingi zinazosimamiwa na TARURA kuharibika kila wakati hasa katika misimu ya mvua kubwa zinaponyesha. Katika muktadha huu, Serikali imekuwa ikitumia fedha nyingi kwa matengenezo makubwa ya mara kwa mara kwa barabara zile zile.

Mheshimiwa Spika, kwa hali hii, Kamati inashauri TARURA kupandisha barabara nyingi za udongo kwenda kuwa barabara za changarawe zikijumuisha ujenzi wa mifereji ili kuzuia athari za mmomonyoko wakati wa mvua nyingi, hali ambayo itawezesha barabara hizo kudumu kwa muda mrefu na hivyo kuondoa adha kwa wananchi na pia kupunguza gharama za matengenezo ya mara kwa mara katika barabara hizo.

Mheshimiwa Spika, Aidha, Kamati ilielezwa kuwa katika mwaka wa Fedha 2023/2024 TARURA iliidhinishiwa jumla ya shilingi bilioni 818.02 kwa ajili ya ukarabati na shilingi bilioni 3 katika matengenezo ya miundombinu ya barabara za Wilaya. Kati ya Fedha hizo shilingi bilioni 710.31 ni Fedha za ndani na Shilingi bilioni 107.71 ni Fedha za nje.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Disemba, 2023 Fedha zilizopokelewa na Wakala (exchequer) ni Shilingi bilioni 339.23 sawa na asilimia 47.75 ya bajeti ya mwaka. Hata hivyo, Fedha taslimu zilizopokelewa hadi tarehe 31 Disemba, 2023 ni Shilingi bilioni 82.50 sawa na **asilimia 12** ya bajeti ya mwaka. Upokeaji huo wa Fedha umewezesha utekelezaji wa kazi za ujenzi na matengenezo ya barabara kwa mwaka wa Fedha 2023/2024 kufikia asilimia 38.84 ya malengo.

Mheshimiwa Spika, Kamati haijaridhishwa kabisa na hali hii ya upelekaji wa fedha za bajeti kwa TARURA, hasa ukizingatia kuwa katika kipindi cha hivi karibuni kumeripotiwa kuwepo kwa uharibifu mkubwa wa miundombinu ya barabara nchini kulikotokana na mvua zinazoendelea kunyesha katika sehemu kubwa ya nchi. Ikumbukwe kuwa Serikali iliahidi ndani ya Bunge lako kuwa pamoja bajeti ya Bilioni 808.02 Serikali ingetoa Bilioni 350 za ziada kwa TARURA. Kamati inasikitika kwamba, hata fedha hizi pia hazijapokelewa.

Mheshimiwa Spika, ni rai ya Kamati kuwa, Serikali ione umuhimu wa kuwapelekea TARURA fedha za kutosha kwa kadiri ya bajeti ilivyoidhinishwa na Bunge; ili TARURA iweze kukabiliana na hali mbaya ya miundombinu inayoikabili nchi, na hivyo kuweza kuwaondolea adha wanazozipata wananchi katika maeneo ambayo uharibifu mkubwa wa miundombinu ya barabara na madaraja umefanyika.

Mheshimiwa Spika, hata hivyo, Kamati inaamini kuwa ukamilishaji na maboresho ya miundombinu katika Barabara zinazosimamiwa na TARURA kunakwenda kupunguza muda wa safari, kuongeza tija kwa wananchi kuwahi kwenye shughuli zao za kiuchumi, jambo ambalo litaongeza tija katika uchumi wa taifa.

vii) Shirika la Masoko ya Kariakoo

Mheshimiwa Spika, Shirika la Masoko ya Kariakoo lilianzishwa kwa Sheria ya Bunge Na. 36 ya mwaka 1974. Mnamo mwaka 1985, Sheria hiyo ilifanyiwa marekebisho kwa kurekebisha Kifungu Namba 8. Katika marekebisho hayo, Halmashauri ya Jiji la Dar es Salaam lilimilikishwa **asilimia 51** ya hisa na Msajili wa Hazina anabaki na hisa **asilimia 49**. Sheria ya Shirika la Masoko ya Kariakoo pia imefanyiwa marejeo mwaka 2002 na kutambulika kama *The Kariakoo Market Corporation Revised Edition No.132 of 2002*.

Mheshimiwa Spika, Shirika la Masoko Kariakoo linaendelea na mradi wa ukarabati wa soko kuu na ujenzi wa soko jipya la Kariakoo. Mradi huu ulianza kutekelezwa tarehe 07 Januari, 2022 kufuatia jengo la soko kuu kupata ajali ya moto tarehe 10 Julai, 2021. Kamati inaipongeza Serikali kwa kuamua kutekeleza mradi huu mkubwa na muhimu kwa wafanyabiashara wa Jiji la Dar es Salaam na kukuza uchumi wa watu wa Dar es Salaam. Aidha, soko ili ni alama (symbol) kubwa ya nchi kwa mataifa ya nje.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea taarifa ya utekelezaji wa majukumu ya Shirika la Masoko ya

Kariakoo na kuijadili. Katika uchambuzi wa taarifa hii Kamati ilibaini mambo mbalimbali. Pamoja na Shirika la Masoko ya Kariakoo kutekeleza majukumu yake kwa mafanikio bado kuna changamoto ya uwepo wa **Maafisa wengi wanaokaimu nafasi wanazozitumikia.**

Mheshimiwa Spika, katika taarifa iliyowailishwa mbele ya Kamati mwezi Agosti, mwaka 2023 Kamati ilibaini kuwa Shirika la Masoko ya Kariakoo lina watendaji wengi ambao wanakaimu nafasi za uongozi. Hali hii inapunguza kasi ya utendaji wa shirika hilo kutokana na watendaji wengi kushindwa kuwa na maamuzi ya mwisho yanayoathiriwa na kukosa mamlaka kamili ya maamuzi. Kamati inaishauri Serikali kushughulikia changamoto hii.

viii) Utekelezaji wa Miradi ya Kupanga, Kupima na Kumilikisha Ardhi nchini

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea, kujadili na kuifanyia uchambuzi taarifa ya Ofisi ya Rais - TAMISEMI, kuhusu utekelezaji wa miradi ya Kupanga, Kupima na Kumilikisha Ardhi nchini kama sehemu ya jitihada za Serikali katika kuongeza thamani ardhi, kurasimisha maeneo, kuboresha vijiji na miji inayokuwa kwa kasi na kumaliza migogoro ya ardhi ambayo inaendelea kushamiri katika halmashauri zetu.

Mheshimiwa Spika, migogoro ya ardhi inayoendelea nchini inazidisha umasikini kwa watu wetu pamoja na upotevu wa amani nchini, jambo ambalo halina afya kabisa kwa usalama wa nchi yetu. **Kamati inashauri Serikali kuhakikisha kuwa mpango wa matumizi bora ya ardhi unaendelezwa na kuimarishwa ili kuhakikisha kila anayehitaji ardhi anaipata kwa haki kwa ajili ya matumizi yake, ustawi wa jamii na taifa kwa ujumla.**

Mheshimiwa Spika, migogoro hii inasababishwa na mipango mibaya, kukosa uadilifu, uaminifu na weledi, kutozingatia maadili ya taaluma inayohusika inayosimamia mipango miji, upimaji wa ramani, uthamini na umilikishaji wa ardhi. Mambo haya yamepelekea matumizi mabaya yasiyo ya mpangilio ya ardhi kati ya makundi mbalimbali nchini. Katika kulitatua hili, Serikali imekuwa ikichukua juhudi mbalimbali za kupanga, kupima na kumilikisha ardhi nchini.

Mheshimiwa Spika, Kamati katika kipindi cha mwaka 2023 imepokea na kujadili taarifa ya Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mtaa kuhusu utekelezaji wa program ya Kupanga, Kupima na Kumilikisha ardhi kwa kutumia Fedha za mkopo kutoka Serikalini. Katika uchambuzi wake Kamati ilibaini mambo kadhaa kama ifuatavyo: -

- i) Baadhi ya halmashauri zilitumia fedha za mkopo kutoka Wizara ya Ardhi kwa ajili ya Kupanga, Kupima, na Kumilikisha ardhi kwa matumizi ambayo hayakuwa malengo kusudiwa, kwa mfano kulipia fidia ya maeneo ya ardhi iliyotwaliwa, ujenzi wa majengo ya biashara na ujenzi wa miundombinu ya barabara, maji na umeme kwenye maeneo ya mradi;
- ii) Maeneo yaliyopimwa kwa ajili ya viwanja vya makazi na biashara katika baadhi ya halmashauri hayawavutii wananchi kutokana na aidha kuwa mbali zaidi na huduma mbalimbali za kijamii kama vile umeme, barabara, maji, shule, hospitali, maeneo ya makaburi, maeneo ya wazi na masoko. Hali hii imesababisha wananchi wengi kushindwa kununua viwanja hivyo na hivyo kuzikosesha halmashauri mapato stahiki na kuzisababishia halmashauri hizo ugumu wa kulipa madeni yaliyotokana na fedha zilizokopwa kwa ajili ya upimaji huo;
- iii) Kamati imebaini kuwa Serikali imekuwa ikitumia gharama kubwa kutekeleza miradi ya upangaji, upimaji na umilikishaji wa ardhi kutokana na kutumia fedha nyingi iliyopaswa kutumika kwa ajili ya upimaji na umilikishaji kwa ajili ya kulipa fidia hizo. Kamati inashauri kuwa, Serikali ihakikishe inatekeleza program hii kwa kadri ya malengo kusudiwa; na

ix) Baadhi ya halmashauri zimekuwa na tafsiri potofu na dhana hasi kuhusiana na mradi wa KKK kuwa ni chanzo cha mapato ya halmashauri, jambo ambalo si lengo la mradi huu, kwa kuwa zimekuwa zikitoza gharama zisizo na uhalisia kwa viwanja vilivyopimwa, hali iliyosababisha viwanja vingi kukosa masoko. Kamati inashauri Serikali iweke mwongozo wa usimamizi kwenye utekelezaji wa mradi huu wa KKK kuwa endelevu.

x) Utekelezaji wa Mradi wa Mabasi yaendayo kwa Haraka (DART)

Mheshimiwa Spika, Miongoni mwa malengo ya kuanzishwa kwa Wakala wa Mabasi Yaendayo Haraka Dar es Salaam (DART) ni kurahisisha usafiri wa abiria Jijini Dar es Salaam pamoja na kuwa DART ni taasisi ya umma inayowezesha upatikanaji wa faida kwa ajili ya kuliwezesha shirika kutoa mchango mkubwa katika mapato ya taifa.

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wake Kamati imebaini kuwa, DART imeendelea vyema kutekeleza miradi yake tangu awamu ya kwanza (Lort I) inayohusisha miundombinu kutoka Kivukoni hadi Kimara na baadaye hadi Mbezi na matawi yake; awamu ya pili (Lort II) miundombinu ya Barabara kutoka Mbagala hadi Stesheni, na sasa awamu ya Tatu (Lort III) kutoka Stesheni hadi Gongolamboto. Kamati imebaini kuwa

utekelezaji na utolewaji wa huduma zinazotokana na mradi huu na namna mradi ulivyo kumeifanya Tanzania kuwa ya mfano. Hii imefanya nchi takriban 12 kuja nchini kwetu kujifunza kuhusu uendeshaji wa usafiri mijini kwa kutazama mafanikio ya DART. Nchi hizo ni pamoja na Nchi ya Zambia, Zimbabwe, Uganda, Kenya, Ethiopia, Senegal, Ghana, Rwanda, Angola, Botswana, Nigeria na Liberia.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaamini kuwa, matumizi ya teknolojia katika usimamizi na uendeshaji wa mradi pamoja na uwepo wa Program tumizi (mobile application) vikiunganishwa Pamoja na Mfumo wa usimamizi na uongozaji wa mabasi (*ITS*) mradi utakuwa bora zaidi na kuifanya nchi yetu kuendelea kupigiwa mfano katika usafiri wa umma katika majiji.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mradi wa DART kuwa wa mfano kwa nchi kadhaa Afrika, bado umegubikwa na changamoto nyingi. Baada ya uchambuzi wa kina wa taarifa ya Wakala iliyowasilishwa mbele ya Kamati, changamoto zifuatazo zilibainika: -

- i) Watu binafsi wamekuwa wakivamia miundombinu ya mradi hali inahosababisha ugumu kwenye uendeshaji wa mradi;
- ii) Wakala ameshindwa kupanga bei za nauli (*autonomasly*) bila kutegemea mamlaka zingine

hali inayopelekea mradi kushindwa kujiendesha wenyewe kwa faida;

- iii) Pamoja na Serikali kununua mabasi mengi kwa ajili ya mradi wa mwendokasi, wakala umeshindwa kuhakikisha kuwa mabasi hayo yanatoa huduma ipasavyo, kwani bado kumekuwa na shida ya mabasi mengi kupaki maeneo ya karakana na hivyo kusababisha upungufu wa mabasi barabarani. Hali hii imekuwa ikisababisha usafiri kuwa mgumu na hivyo kusababisha adha kubwa kwa abiria.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kufanya tathmini ya kina kuhusiana na uendeshaji wa mradi huu wa mabasi ya mwendokasi. Aidha, Serikali itazame upya uendeshaji wa DART, ili kuona namna nzuri ya kuimarisha usafiri ambao kwa sasa umekuwa ni adha kwa wanachi wa Jiji la Dar es Salaam; ikiwezekana kwa kufungua milango kwa kampuni na sekta binafsi kutumia miundombinu ya mwendokasi kwa utaratibu ambao wakala utapanga;

- iv) Shirika limeomba kutengeneza sheria kwa ajili ya kuifanya taasisi hii kuweza kufanya kazi katika majiji na miji mingine hasa katika majiji ya Arusha, Mbeya, Mwanza na Dodoma. Hata hivyo, Kamati inatia shaka uwezo wa taasisi hii kutanua utekelezaji na

uendeshaaji wa miradi kama hii katika miji na majiji mengine kwa kuwa hata mradi huu wa DART kwa Jiji la Dar es Salaam utekelezaji wake na utoaji wake wa huduma hauna ufanisi uliokusudiwa. Kamati inashauri kuwa DART ijiimarisha kwanza katika Jiji la Dar es Salaam kabla ya kuanza kutanua huduma kwenye miji na majiji mengine nchini.

2.3.2 Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yaliyotokana na Taarifa ya Mwaka ya iliyokuwa Kamati ya USEMI iliyowasilishwa Bungeni Februari, 2023

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili taarifa za Wizara inayoisimamia kuhusu Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yaliyotokana na Taarifa ya iliyokuwa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Utawala na Serikali za Mitaa (USEMI) ya Mwaka 2022/2023. Maazimio hayo yalitolewa kwa msingi wa matarajio ya watu kuhusu shughuli za umma na ustawi nchini. Kwa ufupi mambo matatu yamehusianishwa ambayo ni matarajio (maazimio), matokeo yaliyofikiwa yaani mafanikio na changamoto. *(Utaratibu huu unatokana na kawaida ya uzingatiaji wa dhamana ya Bunge katika usimamizi wa shughuli za umma)*

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (TAMISEMI) ilipokea jumla ya Maazimio saba (7) yaliyotolewa na Bunge kupitia kwa iliyokuwa Kamati ya

kudumu ya Bunge ya Utawala na Serikali za Mitaa (USEMI). Maazimio hayo yametetelezwa na Wizara kwa asilimia 90. Aidha, yaliyobaki Kamati imefahamishwa kuwa michakato ya utekelezaji wake inaendelea. Maazimio ambayo bado utekelezaji wake unaendelea ni-

- i) Azimio kuhusu migogoro ya ardhi kwenye halmashauri nchini: -
- ii) Migogoro ya ardhi katika Jiji la Dodoma;
- iii) Migogoro ya ardhi kwenye halmashauri nyingine nchini;
- iv) Uanzishwaji wa Shirika la Masoko Tanzania; na
- v) Utungaji wa Sheria ya Usafiri wa Umma mijini;

2.4 Kushiriki katika Semina

Mheshimiwa Spika, Wajumbe wa Kamati ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa walipata fursa ya kushiriki katika semina na mafunzo mbalimbali zilizoandaliwa na Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na Taasisi zilizo chini yake.

Semina na mafunzo hayo yalilenga kuwaongezea ujuzi na uelewa Wajumbe wa Kamati katika nyanja mbalimbali pamoja na kuwakumbusha kuhusu wajibu na majukumu ya Kibunge ambayo wanayatekeleza katika kuisimamia na kuishauri Serikali. Aidha, Semina na mafunzo yaliyotolewa kwa nyakati mbalimbali yalilenga katika kuimarisha stadi za

kazi za wabunge, ufuatiliaji wa matumizi ya Fedha na usimamizi wa miradi.

Mheshimiwa Spika, Kamati inapenda kutoa shukrani zake za dhati wa Ofisi ya Raisi - TAMISEMI pamoja na Taasisi zilizo chini ya Ofisi hii kwa kutoa fursa za mafunzo na kuwajengea uelewa waheshimiwa wabunge juu ya masuala mbalimbali yanayohusu sekta wanazosisimamia.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO

3.1 Maoni ya Jumla

Mheshimiwa Spika, kufuatia utekelezaji wa majukumu ya Kamati, Mafanikio na Changamoto zilizobainika katika kipindi cha Februari, 2023 hadi Januari, 2024, Kamati inatoa maoni yafuatayo: -

- i) Upungufu wa watumishi katika sekta ya utawala, afya na elimu ni changamoto kubwa katika maeneo mengi nchini, **Kamati inashauri**, Serikali kuendelea na utaratibu wa kutoa Ajira kwa watumishi wa kada ya afya, elimu na watendaji wa kata na vijiji ili kupunguza tatizo hili, Aidha, Ajira hizo zizingatie maeneo yenye upungufu zaidi ili wananchi waweze kufikiwa na huduma;
- ii) Bajeti zinazopitishwa na Bunge kwaajili ya utekelezaji wa miradi yote ya maendeleo ikiwemo ujenzi wa shule, barabara na vituo vya afya, zipelekwe kwa wakati ili kuleta tija katika uendelezaji wake. Aidha, Serikali inapaswa kuongeza nguvu katika usimamizi wa miradi ya maendeleo na kuwachukulia hatua za kinidhamu watumishi wazembe wanaoshindwa

kusimamia matumizi ya Fedha zilizopelekwa kwaajili ya utekelezaji wa miradi mbalimbali;

- iii) Uharibifu wa miundombinu ya barabara ni changamoto iliyojitokeza kwa kasi kubwa hususan katika kipindi hiki ambacho mvua zinaendelea kunyesha kwa kiasi kikubwa, **Kamati inashauri kuwa**, Serikali ichukue hatua za dharura na madhubuti katika maeneo yaliyoharibika zaidi kutokana na mvua hizi ikiwemo kufanya ukarabati wa haraka ili kupunguza athari na wananchi kukosa huduma. Aidha, kutumia bajeti ya dharura ambayo ilitengwa kwajili ya kuendelea kukarabati maeneo ambayo miundombinu inaendelea kuharibika;
- iv) Serikali inapaswa kuendelea kuboresha mifumo ya ukusanyaji na utumiaji wa Fedha za kodi na ushuru katika Halmashauri zote nchini ili kuziba mianya kwa Halmashauri kukusanya mapato kidogo au kutumia mapato kiholela;
- v) Maagizo yote yanayotolewa na Viongozi wakuu wa Serikali yanapaswa kuwekewa utaratibu wa ufutiliaji na mipango madhubuti ya utekelezaji wake ili kufanya maelekezo na maagizo haya kuwa na tija pale ambapo Viongozi wanapotoa ahadi hizo kwa wananchi wao;

- vi) Serikali kupitia upya kanuni za uendeshaaji wa Halmashauri kuona nafasi ya mbunge katika usimamizi wa shughuli za maendeleo ndani ya Halmashauri. Kwani Sheria ya sasa inamtambua Mbunge kama mjumbe katika baraza la madiwani, jambo ambalo linaathiri maamuzi ya Mbunge katika mchango wake kwa wananchi wote wa Halmashauri; na
- vii) Serikali kuendelea kuwekeza katika teknolojia na matumizi ya TEHAMA kama njia mbadala ya kuongeza tija katika utendaji kazi kwa watumishi katika sekta zote. Aidha, matumizi haya yaendane na utoaji fursa za mafunzo mbalimbali kwa watumishi ili kuendana na kasi ya teknolojia.

3.2 Mapendekezo

Mheshimiwa Spika, Kamati inatoa mapendekezo yafuatayo ili kuboresha utekelezaji bora wa Ofisi ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (TAMISEMI) kama ifuatavyo: -

3.2.1 Wakala wa barabara Vijijini na Mijini (TARURA)

KWA KUWA Malengo ya uanzishwaji

wa Wakala wa barabara za Vijijini na Mijini (TARURA) yalikuwa ni uboreshaji wa mtandao wa barabara wilayani ili kukabiliana na changamoto za mapungufu kwenye sekta ya barabara za vijijini na mijini;

NA KWA KUWA pamoja na jitihada mbalimbali za kuijengea uwezo TARURA bado wakala unakabiliwa na changamoto mbalimbali kama vile uhaba wa Fedha za utekelezaji wa miradi (Bajeti hadi sasa Fedha zilizopelekwa kutekeleza miradi ni asilimia 12% tu), kusua sua kwa wakandarasi na baadhi ya wakandarasi kutokua na uwezo, mitambo, mitaji ya kutekeleza miradi pamoja na uzembe wa makusudi wa watendaji wa Serikali katika usimamizi wa miradi;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- a) Bajeti iliyopitishwa na Bunge kutekeleza miradi ipelekwe kama ilivyoidhinishwa na Bunge;
- b) Serikali iongezee TARURA Bajeti kufikia Shilingi Trilioni 1.64 kutoka Shilingi Bilioni 710 kwa miaka minne mfululizo ili kufikia malengo ya asilimia 70 ya barabara kuwa za changarawe, asilimia 3 kuwa barabara za lami na kujenga vivuko vyote vya barabara zetu;
- c) Serikali kusimamia kwa makini taratibu za manunuzi kulingana na uwezo wa wakandarasi wanaoomba kazi na utekelezaji wa miradi husika;

- d) Serikali kutekeleza mchakato wa kuanzisha hati Fungani (TARURA SAMIA INFRASTRUCTURE BOND) kwa ajili ya uboreshaji wa miundombinu ya barabara;
- e) Serikali kutafuta vyanzo vya fedha mbadala ikiwemo kushirikisha sekta binafsi ili kuiwezesha TARURA kuwa na fedha za uhakika za kutekeleza miradi yake;
- f) Kuandaa na kuwawezesha makandarasi wazawa kushiriki kwenye ushindani katika utekelezaji wa miradi ya TARURA; na
- g) Barabara za vijijini kusimamiwa na jumuiya za watumia barabara wa vijijini kama zilivyo katika jumuiya ya watumia maji, na bajeti za matengenezo ziende kwa jumuiya husika.

3.2.2 Eneo la Utawala

KWA KUWA Sera ya Ugatuuji wa Madaraka (D by D) ambayo dhumuni lake ni kuiwezesha TAMISEMI kusimamia na kupeleka maendeleo vijijini imedhoofika;

NA KWA KUWA, hali hiyo imesababishwa na TAMISEMI kujikita zaidi katika jukumu la utawala na kuacha eneo la maendeleo vijijini bila usimamizi madhubuti;

NA KWA KUWA, hali hiyo inaleta ombwe linalopelekea Taasisi zingine za Serikali kutumia mwanya huo kunyofoa majukumu ya TAMISEMI na kukinzana na Sera ya Ugatuuji wa madaraka unaoelekeza TAMISEMI kusimamia maendeleo vijijini,

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

- a) Serikali isimamie kikamilifu utekelezaji wa Sera ya D by D na misingi yake;
- b) Serikali idhibiti mwenendo wa baadhi ya taasisi zake wa kuhamisha Mamlaka za Utumishi ambazo ndiyo msingi wa utekelezaji wa Sera ya Ugatuuji wa Madaraka;
- c) Serikali irejeshe Idara muhimu zinazoweza utekelezaji wa Sera ya Ugatuuji wa Madaraka, zikiwemo Idara ya Uratibu wa Sekta na Idara ya Ujenzi.

3.2.3 Sekta ya Elimu

KWA KUWA Pamoja na Serikali kuwekeza kiasi kikubwa cha fedha kwa ajili ya ujenzi wa miundombinu katika Sekta ya Elimu nchini, bado maeneo mengi yanakabiliwa na uhaba wa madawati, upungufu wa watumishi (walimu), kutokumalizika kwa maboma yaliyojengwa kwa nguvu za wananchi, nyumba za watumishi; vifaa na viwanja vya michezo;

NA KWA KUWA, uhaba wa miundombinu hiyo unapelekea elimu kutotolewa kwa kiwango kinachostahili;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- a) Serikali kusimamia vizuri matumizi ya fedha za ndani ili Fedha hizi ziweze kutekeleza ukamilishaji wa miradi na uendelezaji wa miundombinu ya Elimu;
- b) Serikali kutoa ajira kwa walimu kwa kuzingatia maeneo ambayo yana upungufu zaidi; na
- c) Serikali ije na suluhisho la kudumu la kuhakikisha kwamba Halmashauri zote nchini zinaanzisha programu maalum ya kumaliza tatizo la uhaba wa madawati.

3.2.4 Sekta ya Afya

KWA KUWA kuna changamoto ya uhaba wa vifaa tiba na upungufu wa wataalam katika vituo vya afya nchini;

NA KWA KUWA, upungufu huo unasababisha huduma za afya kutolewa kwa kiwango duni;

KWAHIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- a) Serikali ifanye tathmini ya gharama na mahitaji ya vifaa vinavyohitajika katika kila kituo cha afya nchini ili kujua ukubwa wa tatizo;

- b) Serikali iandaae mpango kazi na kutafuta ufumbuzi wa kibajeti ili kumaliza tatizo hili; na
- c) Serikali ifanye uwekezaji wa Rasilimali watu (Watalaam) katika maeneo ya hospitali, vituo vya afya na zahanati zote nchini, hasa kwa maeneo yale ambayo vifaa vimenunuliwa.

3.2.5 Lishe na Michezo

KWA KUWA, maeneo ya lishe na michezo shuleni hayapewi kipaumbele;

NA KWA KUWA; kuna madhala ya wazi kama vile udumavu, miili kutokuwa imara na magonjwa yasiyoambukiza;

NA KWA KUWA hali hiyo inapelekea Serikali kutumia rasilimali watu na fedha nyingi kushughulikia maatokeo ya kutokuwekeza kwenye maeneo ya Lishe na Michezo;

KWAHIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

- a) Serikali ingalie namna bora ya kupunguza gharama ya vifaa vya michezo shuleni;
- b) Serikali iweke mkakati wa kuwekeza kwa kiasi kikubwa kwenye viwanja vya michezo pamoja na walimu wa michezo shuleni;
- c) Serikali ione namna ya kuanzisha idara ya michezo na utamaduni katika Ofisi ya Rais

TAMISEMI itakayosimamia masuala ya michezo shuleni; na

- d) Serikali iweke mpango madhubuti na unaotekelezeka wa kuboresha suala la lishe shuleni.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Kamati napenda kutoa shukrani za dhati kwa Mhe. Mohamed Omary Mchengerwa, (Mb) – Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, Naibu Mawaziri Mhe. Deogratius John Ndenjemi (Mb) na Mhe. Dkt. Festo John Dugange (Mb) kwa ushirikiano wao kwa Kamati.

Aidha, nawashukuru watendaji wote wa ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, wakiongozwa na Katibu Mkuu, Ndg. Adolf Ndunguru kwa ushirikiano wao kwa Kamati wakati wote ilipokuwa ikitekeleza majukumu yake.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee niwashukuru kwa moyo wa dhati Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa wakiongozwa na Makamu Mwenyekiti wa Kamati, Mhe. Justin Lazaro Nyamoga, kwa ushirikiano walionipatia katika kipindi chote cha mwaka mmoja cha utekelezaji wa shughuli za Kamati. Aidha, natambua na kuthamini michango yao adhimu na kujitoa kwao kikamilifu katika kuhakikisha Kamati yetu

inatekeleza wajibu wake kikamilifu. Orodha ya majina ya Wajumbe wa Kamati ni kama ifuatavyo: -

1. Mhe. Dennis Lazaro Londo, Mb. – **Mwenyekiti**
2. Mhe. Lazaro Justin Nyamoga, Mb. – **M/Mwenyekiti**
3. Mhe. William Vangimembe Lukuvi, Mb. – **Mjumbe**
4. Mhe. Margaret Simwanza Sitta, Mb. “
5. Mhe. Prof. Palamagamba John Kabudi, Mb. “
6. Mhe. Sylvestry Francis Koka, Mb. “
7. Mhe. Zuberi Mohammed Kuchauka, Mb. “
8. Mhe. Zacharial Paulo Issaay, Mb. “
9. Mhe. Salome Wycliff Makamba, Mb. “
10. Mhe. Mwita Mwikabe Waitara, Mb. “
11. Mhe. Sebastian Simoni Kapufi, Mb. “
12. Mhe. Amandus Julius Chingulile, Mb. “
13. Mhe. Dorothea George Kilave, Mb. “
14. Mhe. Saashisha Elinikyo Mafuwe, Mb. “
15. Mhe. Mwantakaje Haji Juma, Mb. “
16. Mhe. Mwantum Mzamili Zodo, Mb. “
17. Mhe. Mwantatu Mbarak Khamis, Mb. “
18. Mhe. Erick James Shigongo, Mb. “
19. Mhe. Ameir Abdalla Ameir, Mb. “
20. Mhe. Hawa Subira Mwaifunga, Mb. “

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee pia ninapenda kumshukuru Katibu wa Bunge, Ndg. Nenelwa Wankanga Mwihambi, ndc kwa ushirikiano wake kwa Kamati katika kipindi chote Kamati ilipokuwa ikitekeleza majukumu yake, pamoja na Sekretarieti ya

Kamati hii, kwa kuratibu vyema shughuli za Kamati ikiwa ni pamoja na kukamilisha maandalizi ya Taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo ya kina kuhusu shughuli zilizotekelezwa na Kamati, uchambuzi wa matokeo ya utekelezaji wa shughuli hizo, maoni na mapendekezo ya Kamati, naomba kutoa hoja kwamba, Bunge lako Tukufu sasa lipokee na kuikubali taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, pamoja na Maoni na Mapendekezo yaliyomo katika taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

Dennis Lazaro Londo (Mb),

MWENYEKITI

**KAMATI YAKUDUMU YA BUNGE YA TAWALA
ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA**

13 Februari, 2024